

Binlerce yıl sağılmışım,
Korkunç atlılarıyla parçalamışlar
Nazlı, seher-sabah uykularımı

-Ahmet Arif-

Yaşamın Kokusu

Köyün adı Karadere'ydi. Haritalarda küçük bir nokta gibi görünürdü ama orada yaşayanlar için dünya o noktadan ibaretti. Köy, adını hemen yanından geçen dere den almıştı. Yazın serinleten, kışın kabaran, çocukların taş sektirdiği, kadınların kıyısında çamaşır yıkadığı, yaşlıların oturup uzun uzun baktığı bir dereydi bu. Karadere'de insanlar sadece evlerde yaşamazdı; anılarını da toprağın içine, ceviz ağaçlarının gölgesine, dere kenarına bırakırlardı.

Yetmiş yaşındaki Emine, her sabah güne aynı yerden başlardı. Evlerinin arkasındaki küçük bahçeye çıkar, önce toprağı bakar, sonra dereye dönerdi. Orada, bir taşın üstünde birkaç dakika sessizce otururdu. Kocasını Yusuf öldüğünden beri bu alışkanlığı hiç bozulmamıştı. Yusuf hayattayken her sabah aynı taşın üzerinde çay içerlerdi. Şimdi Emine tek başına oturuyor, sanki adam birazdan yanına gelip "çay soğumuş kadın" diyecekmiş gibi bekliyordu.

Ođlu İsmail bunu bildiğı için annesine o taş hakkında hiçbir şey söylemezdi. Elli yaşına yaklaşmış, omuzları çökmüş, yüzüne yorgunluk erken yerleşmiş bir adamdı. Karısı Hatice'yi üç yıl önce kaybetmişti. O günden beri hem annesine hem de on dört yaşındaki kızı Elif'e aynı anda tutunmaya çalışıyordu. Kendi acısını konuşmuyor, başkalarının eksiklerini tamamlayarak ayakta kalıyordu.

Elif ise köyde doğmuştu ama köye ait olmayı annesinin ölümünden sonra öğrenmişti. Annesi yaşarken Karadere onun için yalnızca sıkıcı bir yerdi; bir okul, birkaç ev, bir bakkal, bir cami ve her şeyi bilen insanlar. Ama annesi öldükten sonra evin içindeki sessizlik dayanılmaz hâle gelince, dışarı çıkmaya başladı. Dere kıyısında yürüdü, babaannesinin anlattığı hikâyeleri dinledi, annesinin genç kızken diktiğı eriğı suladı. O zaman fark etti ki insan bazen bir yere doğduğu için değil, kaybını oraya gömdüğü için bağlanıyordu.

Karadere'de herkes birbirinin hikâyesini az çok bilirdi. Kimin hangi odada doğduğu, kimin hangi yıl askere gittiğı, kimin hangi kışta babasını kaybettiğı unutulmazdı. Bu yüzden bir sabah köy meydanına gelen resmi araçlar sadece bir proje haberi duyurmakla kalmadı:

"Bölgeye nükleer santral kurulması planlanmaktadır."

Karadere'nin seçilmesi tesadüf değildi. Nehir, taşıdığı suyun gücü ve potansiyel enerjisi nedeniyle proje için büyük bir avantaj sayılıyordu; hatta verimi artırmak için yatağının bazı bölümlerinin insan eliyle değiştirilmesi planlanmıştı. Köyün çevresindeki geniş arazi de

kurulacak tesis için “uygun alan” olarak görülüyordu. Yetkililer bunu halka kalkınma, iş ve yeni fırsatlar diye anlatsa da gerçekte Karadere halkından istenen şey, kendi hayatlarının pahasına kurulan bu düzeni kabul etmeleriydi.

Bu cümleyi ilk okuyan muhtar Nuri oldu. Sesi başta kararlıydı ama son kelimelerde inceldi. Meydanda toplanan köylüler önce tam anlamadı. Sonra yetkililer haritayı açtı. İnce mavi çizgi nehrin yatağını, kırmızı çizgi güvenlik sınırını gösteriyordu. Kırmızı çizgi köyün içinden geçiyordu.

“Yani?” dedi biri.

Genç memur, ezberlenmiş bir nezaketle cevap verdi:

“Kamulaştırma yapılacak. Halkımızın mağdur olmaması için yeni bir yaşam alanı oluşturulacak.”

Emine o anda bastonunu toprağa daha sert vurdu.

“Ben mağduriyetin ne olduğunu senden öğrenecek değilim evladım,” dedi. “Sen bana ömrümü bırakıp nereye gideceğimi söyle.”

Memur başını kaldırıp ona bakamadı.

Sonraki haftalarda köyün üstüne görünmeyen bir ağırlık çöktü. Herkes işine devam ediyor gibi yapıyordu ama aslında herkes aynı şeyi düşünüyordu: Eğer giderlerse, ne kalacaktı? Ev dediğin şey dört duvar mıydı, yoksa o duvarların içinde biriken hayat mı?

İsmail en çok annesi için korkuyordu. Emine sert bir kadındı; gençliğinde tarlada erkeklerden çok çalışmış, cenazelerde dimdik durmuş, oğlunun karısını kendi kızı gibi sevmişti. Ama bazı insanların gücü, yerinden koparıldığında değil, kökleriyle birlikte kaldığında görünürdü. Onu apartman dairesi gibi bir yere koyarlarsa yaşayacağını değil, yavaş yavaş söneceğini biliyordu.

Elif ise başka bir nedenle öfkeliydi. Okulda öğretmeni onlara “hukuk devleti”ni anlatmıştı. Devletin vatandaşını koruduğunu, kamu yararı ile birey hakları arasında denge kurulduğunu söylemişti. Elif de buna inanmıştı. Şimdi televizyona çıkan uzmanlar “bölgenin enerji ihtiyacı”, “ülkenin geleceği”, “stratejik yatırım” gibi sözler ediyordu. Her cümlenin içinde büyük bir iyilik iddiası vardı. Ama bu iyiliğin bedelini neden Karadere ödüyordu?

Köylüler toplandı. Önce cami avlusunda, sonra kahvede, sonra muhtarın evinde. Kimi “devletle baş edilmez” dedi, kimi “mahkemeye gideriz” dedi. En sonunda ilçeden bir avukat buldular: Derya Hanım. Şehirde yaşayan, otuzlu yaşlarının sonlarında, kısa konuşan ama dikkatli dinleyen bir kadındı. Köye ilk geldiğinde herkes ona biraz kuşkuyla baktı. Çünkü dışarıdan gelen insanların çoğu acıyı anlamaz, sadece usul bilir diye düşünürlerdi.

Ama Derya Hanım ilk toplantıda dosyaları açmadan önce Emine’ye dönüp şöyle sordu:

“Bu köy sizin için ne anlam ifade ediyor?”

Emine hiç düşünmeden cevap verdi:

“Benim ölümlerim burada.”

Derya Hanım yavaşça başını salladı.

“Tamam,” dedi. “O zaman mesele sadece mülk değil. Yaşam biçimi, insan onuru.”

İsmail o gün biraz nefes aldı, birisi nihayet onların derdini resmi kelimelerle de olsa doğru tarif etmişti.

Dava açıldı. Dilekçeler yazıldı. Tapular çıkarıldı. Mezarlığın yeri kaydedildi. Dere kıyısındaki kullanım alanları, ortak otlaklar, yaşlıların bakım ihtiyacı, çocukların okula erişimi, yeni yerleşim alanının yetersizliği... Hepsi dosyaya girdi. Köylüler umutlandı, ama umut yeterli olabilir miydi?

Elif o süreçte avukatın yanından ayrılmadı. Evrak taşıdı, isim yazdı, yaşlı kadınlara çay verdi. Bir gün Derya Hanım ona, “Hukuk okumayı düşünür müsün?” diye sorduğunda Elif gülmedi bile. Ciddi ciddi, “İnsanların evlerini ellerinden almamaları için mi?” diye sordu.

“Evet,” dedi Derya Hanım. “Belki de bunun için.”

Mahkeme günü geldiğinde köyden otobüs kaldırıldı. Emine de gitmek istedi. İsmail önce izin vermedi, sonra kadının gözlerine bakınca vazgeçti. Bazı mücadeleler başkası adına verilemezdi. Adliye koridorunda köylüler yan yana dizildi. Üzerlerinde en temiz kıyafetleri vardı ama yüzlerinde törensel bir saygı değil, kırılmış bir inat duruyordu.

Karşı tarafta şirketin avukatları ve devlet görevlileri vardı. Onların cümleleri düzenliydi: enerji güvenliği, ulusal kalkınma, stratejik öncelik, modern yerleşim, telafi edici önlemler. Her şey düzgün görünüyordu. Kağıt üzerinde köy, sayıdan ibaretti. Taşınacak hane sayısı, ödenecek bedel, kurulacak konut adedi...

Söz köylülere geldiğinde Derya Hanım yalnızca kanun maddeleriyle konuşmadı. Emine’yi de tanık olarak dinlettirdi.

Emine hakimın karşısında ayakta durdu. Ellerindeki damarlar belirgindi. Sesi başta titredi ama sonra oturdu.

“Ben o köyde gelin oldum,” dedi.

“Orada çocuk büyüttüm. Orada kocamı toprağa verdim. Şimdi bana diyorlar ki sizin iyiliğiniz için sizi başka yere götüreceğiz. Ben iyiliği bu çaresizlikle öğrenmedim.”

Salonda kısa bir sessizlik oldu.

Karar haftalar sonra açıklandı.

Dava reddedilmişti.

Gereçcede kamu yararı vurgulanıyor, projenin ülke açısından taşıdığı önem anlatılıyordu. Köylülerin mağdur edilmeyeceği, yeni yaşam alanlarının sağlanacağı belirtiliyordu. Kağıtta her şey sakindi. Gerçekte ise bir köy resmen sökülüp başka yere taşınacaktı.

Haberi ilk duyan Nuri Muhtar hiç birşey söyleyemedi. Sadece meydandaki bankta oturup uzun uzun düşündü. İsmail eve döndüğünde annesine nasıl söyleyeceğini bilemedi. Ama Emine haberin geldiğini anlamış gibiydi. Oğlunun yüzüne baktı ve korktuğu o tek soruyu sordu:

“Kaybettik, değil mi?”

Elif o gece hayatında ilk kez adalete öfke duydu. Kanunlardaki hukukla yaşadığı hukuksuzluk, bu uçurum, onu yıkmıştı. Annesinin fotoğrafını eline aldı. “Demek ki haklı olmak yetmiyormuş,” diye düşündü. Sonra içinden daha sert bir cümle geçti: “Demek ki bazen kanun seni korumuyormuş.”

Taşınma günleri başladığında köy bambaşka bir sessizliğe gömüldü. Kamyonlar geldi. Sandıklar kapatıldı. Duvarlardaki çiviler söküldü. Kadınlar mutfak eşyalarını gazetelere sardı. Erkekler yıllardır hiç dokunmadıkları çatılara çıktılar...

En ağır gün belki mezarlığın taşınacağı gündü. Bazı mezarlar teknik olarak nakledilecek, bazıları ise olduğu yerde bırakılacaktı çünkü proje alanının dışında kalıyordu. Bu bile köylüler için yeni bir yaraydı. Ölülerle dirilerin bile bir arada kalma hakkı ellerinden alınmış gibiydi.

Emine, Yusuf’un mezarına son kez giderken Elif onun koluna girdi. Yaşlı kadın çökmüş görünüyordu ama ağlamıyordu. Mezara elini koydu.

“Bizi affet,” dedi kısık bir sesle. “Senin bu topraklardan koparılmanı engelleyemedik.”

Elif o an, babaannesinin ilk kez gerçekten yaşlandığını gördü.

Yeni yerleşim alanı ilçe merkezine yakın, birbirine benzeyen beton evlerden oluşuyordu. Düzenliydi, temizdi, planlıydı. Ama artık köyleri değildi. Dere yoktu. Ceviz ağaçları yoktu. Kapı önünde çağrılmadan oturlan komşuluk yoktu. Her evin önünde aynı kaldırım, aynı duvar, aynı mesafe vardı. Sanki binaları dikmişler ama binaların içine hayat koymayı unutmuşlardı.

İlk haftalar çok ağır geçti. Emine evin balkonuna çıkıyor ama oturmuyordu. Onun için taş değildi orası, toprak değildi, dereye bakmıyordu. İsmail gece uyanıp mutfaka gidiyor, ne aradığını bilmeden dolap kapaklarını açıyordu. Elif okula gidiyor ama geri dönmek istemiyordu. Çünkü döndüğü ev yuva değil, dört duvardı.

Bir akşam elektrikler kısa süreliğine kesildi. Apartman benzeri blokların koridorları karardı. İnsanlar kapılara çıktı. O birkaç dakikalık karanlıkta, eski köydeki gibi birbirlerine seslenmeye başladılar.

“Emine teyze iyi misin?”

“Nuri abi sende mum var mı?”

“Elif, aşağı inme kızım, merdiven karanlık!”

Ertesi gün Emine kapısının önüne küçük bir saksı koydu. İçine Karadere’den getirdiği toprağı boşalttı. Sonra içine nane ekte. Niye nane ektiğini soran Elif’e şöyle dedi:

“İnsan yaşamın kokusunu da yanında taşımalı.”

Bu küçük hareket başkalarına da geçti. Birkaç gün içinde herkes eski köyden getirdiği bir eşyasını, eski hayatının bir parçasını dışarı koymaya başladı. Kimi bir taş, kimi bir tabure, kimi bir ceviz dalı, kimi bir bakır tas. Ortak avluda kadınlar birlikte salça yapmayı önerdi. Erkekler boş alana fidan dikmek için belediyeye dilekçe verdi. Çocuklar blokların arasındaki betonu tebeşirle boyadı ve bir köşeye “Karadere Sokağı” yazdı.

İsmail yavaşça değişti. Yıkılan şeye sadece yas tutarak değil, kalanları örgütleyerek de karşı koyabileceğini fark etti. Komşularla konuştu, ortak bahçe için uğraştı, belediyeyle tartıştı. Elif onu uzun zamandır ilk kez gülerken gördü. Tam bir mutluluk değildi bu; ama yıkımdan sonra gelen inatçı bir canlılıktı.

Elif de içindeki kırgınlığı başka bir yere çevirdi. Defterinin ilk sayfasına şunu yazdı:

“Bir gün, kimsenin evi elinden alınmasın diye hukuk okuyacağım. Kimse bana yapıları başkasına yapamayacak.”

Bu cümleyi kimseye göstermedi. Ama her gün tekrar okudu. Umut onun için artık masum bir bekleyiş değildi. Sertti, bilinçliydi, hatta öfkeliydi. Ama gerçektir.

Aylar sonra köylüler yeni yerleşim yerinin ortasında küçük bir şenlik yaptı. Eski köydeki kadar neşeli değildi, bazı kayıplar geri gelmezdi. Yine de kadınlar yemek yaptı, çocuklar oyunlar oynadı, yaşlılar sandalyelerini dışarı çıkardı. Emine, balkon yerine aşağıda, kapının önünde oturmayı tercih etti. Elif yanına geldiğinde yaşlı kadın karşıdaki yeni dikilmiş fidanlara bakıyordu.

“Burası hiçbir zaman köyüm olmayacak,” dedi Elif.

“Olmaz zaten,” dedi Emine. “Bazı şeylerin yerini dolduramazsın.”

Elif başını eğdi.

Emine torununun elini tuttu.

“Ama bak kızım,” dedi. “Yerini dolduramaz diye hayat da bitmez. Umut bazen elinde kalanı yaşatacak kadar güçlü kalmaktır.”

Elif o cümleyi uzun süre unutmadı. Zamanla hayatın bitmediğini de anladı.

Umut dolu
tarla kuşları
kent kuyusına
hep gece
kondu

-Sunay Akın-

Yas tutmuş, öfkelenmiş ama kendilerine yabancılaşmamıştı tarla kuşları.

ELİF NİSA TANRIVERDİ

11-A